

Nástrahy reformy informačních systémů o kriminalitě: příklad z resortu justice¹

ŠÁRKA BLATNÍKOVÁ²

PETR ZEMAN

Institut pro kriminologii a sociální prevenci

The pitfalls of revising crime information systems: A case study of the justice department

Abstract: Experts working with data on crime, victims and offenders, or the criminal justice system, have been drawing attention to the shortcomings in their recording and reporting systems. Such shortcomings result in a biased or incomplete depiction of crime statistics and trends as well as sentencing, which can have a negative impact on how penal policy is formulated and assessed. Current efforts to revise official crime statistics aim to unify and integrate the information systems of the different criminal justice institutions that generate such data. However, these systems do not only vary across different departments but also within the same department or even institution. The authors use the findings from their recent study in which they analyzed the current system for recording and reporting data on violent sexual crime and the application of quasi-compulsory treatment and security detention. They illustrate the complexity of the issue, highlighting some characteristic shortcomings of official crime statistics, and put forth some of the practical implications for our understanding of crime and criminal justice and the penal policy-making process.

Keywords: crime statistics; information systems; violent sex crime; security detention

---

¹ V příspěvku jsou využity poznatky z výzkumných úkolů „Násilná sexuální kriminalita v ČR se zaměřením na její aktuální formy, na zvyšování účinnosti odhalování a postihu jejích pachatelů a na možnosti ochrany společnosti před sexuálně motivovaným násilím“, projekt podpořen v rámci Programu bezpečnostního výzkumu České republiky v letech 2012-2015 (poskytovatel Ministerstvo vnitra ČR, kód projektu VG20122014084), a „Systém sběru a vykazování dat o aplikaci institutů ochranného léčení a zabezpečovací detence v ČR“, projekt podpořen v rámci Programu bezpečnostního výzkumu České republiky v letech 2015-2020 (poskytovatel Ministerstvo vnitra ČR, kód projektu VI20172019087).

² Případnou korespondenci zasílejte na e-mailovou adresu: sblatnikova@iksp.justice.cz.

Úvod

Odborná veřejnost, pracující s daty o trestné činnosti, pachatelích, obětech nebo obecně o činnosti trestní justice, dlouhodobě upozorňuje na nedostatky v oblasti jejich sběru a vykazování. Výsledkem je zkreslený či neúplný obrázek o stavu a vývoji kriminality a o fungování systému trestní justice, což může mít negativní důsledky pro proces formulování a hodnocení trestní politiky. Cílem tohoto příspěvku je pro účely zvláštního čísla České kriminologie, věnovaného kriminálním statistikám, poukázat na komplexitu problému, některé typické nedostatky oficiálních statistik v této oblasti, či jejich praktické důsledky pro stav poznání o kriminalitě a trestní justici, a to s využitím výsledků dvou nedávno realizovaných výzkumů Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP).

Nedílnou součástí výzkumné, analytické či koncepční činnosti v oblasti trestní justice je práce s oficiálními statistickými údaji. Běžně se využívají data o registrovaných trestných činech, jejich pachatelích a obětech, ukládaných a vykonávaných sankcích, vězňených osobách, průběhu trestních řízení, kapacitách věznic atd. (viz např. Lommell, 2010; Maguire, 2007). Způsob práce s těmito statistikami může být v zásadě dvojitý. Tím jednodušším (a někdy z hlediska dostupnosti dat prakticky jediným možným) je využít standardizované přehledy relevantních indikátorů, publikované jednotlivými institucemi, jež jsou správci a provozovateli příslušných oficiálních databází. Jako příklady lze uvést Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR³, Přehledy statistických listů trestních téhož provozovatele⁴, Statistické přehledy kriminality Policie ČR⁵, Statistiky Probační a mediační služby⁶ či Statistické ročenky Vězeňské služby ČR⁷. Úskalím tohoto postupu je, že omezuje dostupná data na indikátory, které se v daných přehledech standardně vykazují. Často také chybí srozumitelná legenda, čeho se data, vykazovaná pod určitým názvem indikátoru, ve skutečnosti týkají. V některých případech název indikátoru neodpovídá běžně užívané terminologii, někdy jeho formulace umožňuje více výkladů, a ani tehdy, pokud vyznívá jednoznačně, se nelze vždy zcela spolehnout na to, že (vzhledem k metodice sběru dat) skutečně odpovídá datům, jež jsou pod ním vykazována. Výzkumník tedy ve své studii může odkázat na oficiální zdroj statistik, ale musí počítat s tím, že závěry, vystavené na takto získaných datech, mohou být zavádějící.

Jiná situace nastává, pokud autor získá pro výzkumné účely přístup přímo do příslušného informačního systému (justiční informační systém Centrální statistické listy a výkaznictví CSLAV, Vězeňský informační systém VIS, policejní Evidenčně

---

³ <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

⁴ <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

⁵ <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

⁶ <https://www.pmscr.cz/statistiky-2/>

⁷ <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/>

statistický systém kriminality ESSK apod.),⁸ a má tedy možnost pracovat se všemi (či téměř všemi) indikátory/položkami, které se v daném systému evidují, což výrazně zvyšuje variabilitu potenciálních výstupů a tím i počáteční nadšení výzkumníka. Tento postup ovšem nejen že je podstatně pracnější než přebírání již zpracovaných a publikovaných přehledů, ale zahrnuje i riziko deziluze z odhalení skutečného stavu oficiálních statistik o kriminalitě a trestní justici v Česku. Přístup ke zdrojovým datům výzkumníka obvykle svádí k hledání jejich skutečného významu. Jinými slovy, pokud už jsou k dispozici podrobně strukturovaná data o zkoumaném jevu, byla by škoda tuto příležitost znehodnotit nepřesnou interpretací. Výzkumník tedy shromažďuje a studuje předpisy, upravující provoz daného informačního systému, manuály, příručky a návody k jeho používání (k nimž se obvykle dostane spolu s přístupem do daného informačního systému), a protože to často nestačí, konzultuje postupy při evidenci zkoumaného jevu s praktiky, kteří s informačním systémem běžně pracují. V této fázi badatelské práce na poli kriminologie ovšem často dochází k rozčarování nad způsobem, jakým jsou data o kriminalitě a trestní justici evidována.

„Kriminální statistiky“ - pestrá paleta různých informačních systémů

V laické veřejnosti někdy panují o práci s kriminálními statistikami až romantické představy. Jedná se přece stále o totéž - trestný čin, jeho pachatele a oběť, způsob, jakým byl pachatel potrestán. Policie, státní zastupitelství, soudy, probační služba, vězeňská služba i třeba rejstřík trestů jsou všechno státní instituce, takže by neměl být problém veškerá data, která při své činnosti sbírají, spojit do agregovaných přehledů, poskytujících komplexní obrázky registrované kriminality v ČR. Tato představa je skutečnosti ovšem velmi vzdálená. Neexistuje jediný státní celonárodní informační systém o kriminalitě a trestní justici, což ostatně není obvyklé ani v zahraničí. Data z této oblasti jsou evidována v řadě různých, vzájemně nekompatibilních informačních systémů různých institucí, přičemž problém nekompatibility leží na několika úrovních. Nekompatibilita spočívá v tom, (a) jaká data se sbírají, (b) kdo a jak data sbírá (včetně profesního zaměření osoby vkládající data do systému), a (c) jak se data následně vykazují.

Různé resorty, různé systémy

V první řadě složky systému trestní justice spadají do působnosti dvou resortů - vnitra (policie) a spravedlnosti (soudy, státní zastupitelství, probační služba, vězeňská služba). Podoba informačních systémů tedy odpovídá informačním

---

⁸ To samo o sobě není ani pro resortní výzkumnou organizaci samozřejmostí a vyžaduje to obvykle značné úsilí související se získáním souhlasu příslušného provozovatele informačního systému pro účely konkrétního výzkumného úkolu, se zajištěním ochrany osobních údajů apod.

politikám obou ministerstev, které pochopitelně odrážejí především zájmy a priority daného resortu. Z tohoto pohledu je vcelku pochopitelné, že databáze z obou resortů nejsou přímo propojené, tj. netvoří jeden systém. V současnosti je teoreticky možné propojit data o kriminalitě z obou resortů pouze na úrovni jednotlivých případů. V justičním informačním systému CSLAV, který obsahuje data ze soudů a státních zastupitelství, lze dohledat číslo jednací, pod kterým danou trestní věc vedl policejní orgán. Pokud by měl výzkumník přístup do databází obou resortů, mohl by tedy k danému případu propojit policejní a justiční data. Agregované statistické přehledy však tímto způsobem sestavovat nelze. Situaci dále komplikuje rozdílná struktura databází. Policejní databáze ESSK kupříkladu eviduje spáchané delikty podle takticko-statistické klasifikace (TSK), která se liší od klasifikace trestných činů, obsažené ve zvláštní části trestního zákoníku, neboť primárně vyjadřuje taktická, nikoli právní hlediska.⁹ Justiční informační systém CSLAV se naproti tomu drží klasifikace trestných činů podle trestního zákoníku.

Když dva v resortu dělají totéž, nebývá to totéž

Opusťme tedy meziresortní problematiku a nadále se věnujme situaci uvnitř jednoho a téhož resortu, konkrétně justice. Ovšem i v rámci téhož resortu může existovat několik různých informačních systémů, shromažďujících data o trestné činnosti. V resortu justice jsou v tomto směru provozovány informační systémy soudů, státních zastupitelství, probační služby, vězeňské služby či rejstříku trestů. Základním zdrojem kriminálních dat pro statistické účely na centrální úrovni je v rámci resortu informační systém CSLAV. Jedná se o webovou aplikaci pro vzdálené zadávání, prohlížení a editování výkazů a statistických listů ze všech organizací resortu, umožňující jejich centrální zpracování. Data o trestných činech a osobách, vůči nimž se trestní řízení vede, jsou sbírána prostřednictvím tzv. statistických listů trestních (SLT), které vyplňují a do systému CSLAV následně odesílají jednotlivé soudy a státní zastupitelství.¹⁰ Základní statistickou jednotkou databáze, tvořenou

---

⁹ Například trestný čin vraždy dle § 140 tr. zákoníku může být v TSK vykázán jako některý z pěti různých druhů deliktů: jako vražda loupežná, vražda sexuální, vražda motivovaná osobními vztahy, vražda na objednávku nebo vražda ostatní. Navíc je třeba mít neustále na paměti, že takticko-statistickou kvalifikaci skutku v ESSK stanoví policejní orgán, což neznamená, že skutek nakonec nebude soudem pravomocně kvalifikován zcela jinak nebo jím nebude označen za čin nenaplňující znaky vůbec žádného trestného činu.

¹⁰ Seznam statistických listů, které státní zastupitelství, respektive soudy odesílají do systému CSLAV, je uveden v Instrukci Ministerstva spravedlnosti č.j. 69/2011-OD-ST, o vnitřním informačním systému resortu justice – agendy státních zastupitelství, respektive Instrukci Ministerstva spravedlnosti č.j. 68/2011-OD-ST, o statistickém sledování v resortu justice – agendy soudů.

údaji ze SLT, je osoba, vůči níž se trestní řízení vede (vede-li se trestní řízení proti více osobám, je pro každou z nich vyhotoven samostatný SLT).¹¹

Probační rejstřík Agendového informačního systému Probační a mediační služby (PMS) obsahuje data o (a) osobách odsouzených k alternativnímu trestu či trestnímu opatření nebo podmíněně propuštěných s dohledem; (b) potenciálních pachatelích trestného činu, kterým bylo prostřednictvím PMS zprostředkováno řešení konfliktu (např. zvážení možnosti podmíněného zastavení trestního stíhání nebo narovnání); (c) potenciálních pachatelích, kteří jsou na základě žádosti soudu posuzováni s ohledem na možnost uložení vybrané alternativní sankce či podmíněného propuštění. Data jsou zaznamenána v kartě klienta v tzv. spisech, které jsou základní statistickou jednotkou této evidence. Příslušné středisko PMS zakládá spis vždy na pachatele trestného činu (v případě více pachatelů jednoho trestného činu je zakládáno více spisů). Nový spis se na klienta zakládá zvlášť v přípravném řízení či řízení před soudem a zvlášť v řízení vykonávacím.

Vězeňská služba ČR (VS ČR) eviduje údaje o osobách ve výkonu vazby, ve výkonu trestu odnětí svobody (či trestního opatření odnětí svobody) a ve výkonu zabezpečovací detence. Evidence obsahuje (a) údaje převzaté z rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení oznámených VS ČR; (b) údaje umožňující určení totožnosti každé osoby ve výkonu zabezpečovací detence či uvězněné osoby; (c) údaje o průběhu výkonu zabezpečovací detence, vazby nebo trestu odnětí svobody. Elektronickou evidenci vězněných osob tvoří modul funkčního celku Správa vězňů Vězeňského informačního systému s názvem „Evidence vězňů“ (VIS). VIS je oficiálně využíván především k podpoře správních činností, ke statistickému zpracování, výzkumu v oboru penologie nebo psychologie, poskytování penitenciární a postpenitenciární péče a k vědeckým účelům v oblasti výkonu vazby, výkonu trestu a výkonu zabezpečovací detence.¹²

Oficiálním zdrojem údajů o odsouzených pachatelích trestné činnosti je rovněž databáze Rejstříku trestů, která mimo jiné vede evidenci fyzických a právnických osob pravomocně odsouzených soudy v trestním řízení a dále evidenci jiných významných skutečností pro trestní řízení (podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení návrhu na potrestání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání). V evidenci Rejstříku trestů jsou založeny údaje z tzv. trestních listů všech osob

---

¹¹ Bohužel některé důležité údaje o průběhu trestního řízení (zejména o rozhodnutích učiněných mimo hlavní líčení či veřejné zasedání o opravném prostředku) se do databáze, tvořené údaji ze SLT, vůbec nedostanou. Tato data lze nalézt v jiných resortních informačních systémech (např. ISAS či ISVKS na soudech), které ovšem nejsou primárně určeny pro statistické účely – viz též dále Blatníková & Zeman (2019a).

¹² Pro podrobnosti viz § 23a zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, v platném znění, a nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 25/2015, kterým se stanoví podrobnosti ke správním činnostem při vedení evidence uvězněných osob, k zásadám ochrany zpracovávaných osobních údajů a k poskytování údajů z evidence uvězněných osob (o činnostech při správě evidence vězněných osob).

pravomocně odsouzených soudy v Česku. Trestní list je standardizované oznámení soudu, které obsahuje údaje mimo jiné o rozhodnutí o vině, trestu a o ochranném opatření a o jejich výkonu (jde o jiný formulář než výše zmíněný statistický list trestní). Soudy jsou povinny neprodleně Rejstříku trestů zasílat trestní listy pravomocně odsouzených osob a sdělovat i všechny další skutečnosti důležité pro zápis v evidenci nebo pro změnu zápisu. Trestní list se má vyhotovit bezprostředně poté, kdy odsuzující rozsudek nabyde právní moci a spis je k dispozici soudu prvního stupně.¹³

Pro práci s daty, která výše uvedené informační systémy evidují, je překážkou, že tyto systémy mají odlišnou architekturu a jsou vzájemně oddělené. Nelze tedy jednoduchým „automatizovaným“ způsobem propojit data, v nich obsažená, a získat tak souhrnný statistický přehled o reakci justice na trestnou činnost v Česku.

Ani více databází pod jednou střechou není vždycky výhoda

A konečně někdy výzkumníka překvapí i skutečnost, že ani informační systémy/databáze, provozované toutéž institucí, nejsou vždy jednoduše propojitelné. Například v rámci výzkumu účinnosti terapeutických programů pro vězněné uživatele drog (Zeman et al., 2019) jsme v IKSP pro účely sestavování výzkumného souboru a kontrolních skupin ve spolupráci s VS ČR využívali data z VIS. Aby bylo možno zohlednit vzorec užívání drog u odsouzených a podle něj sestavit kontrolní skupiny, bylo ovšem třeba využít též data z jiné vězeňské databáze, vzniklé aplikací specifického Nástroje pro posouzení rizik a kriminogenních potřeb odsouzeného s názvem SARPO. Přestože obě databáze provozuje VS ČR, v době realizace výzkumu nebyly mezi sebou zcela propojeny, takže bylo třeba údaje z obou databází ručně párovat.

Data o kriminalitě a trestní justici ovšem nejsou sbírána a vykazována jen pro účely kriminálních statistik. Existují informační systémy, obsahující údaje o trestné činnosti, pachatelích a obětech, které neslouží k vytváření statistických přehledů stavu a vývoje kriminality. Kupříkladu Policie ČR provozuje několik informačních systémů, využívaných k analytickým a operativním účelům při odhalování konkrétních trestných činů a jejich pachatelů. Podobně informační systémy soudů ISAS a ISVKS slouží primárně k evidenci fungování daného soudu a k vykazování údajů o jím řešených agendách. Tomu odpovídá architektura daných informačních systémů, jež často znemožňuje či výrazně ztěžuje případnou využitelnost sbíraných dat pro jiný účel (např. statistické přehledy kriminality), než pro jaký byl příslušný informační systém vytvořen.

---

¹³ Pro podrobnosti viz zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, v platném znění, a Přílohu 4 Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, v platném znění.

Snahy o systémové řešení – než se začne řezat, hlavně pořádně měřit

V souvislosti s tím, nakolik jsou kriminalita a statistiky o ní vládní prioritou, objevují se čas od času iniciativy, jež mají za cíl systém evidence dat o trestné činnosti v Česku zkvalitnit. Akční plán Auditů národní bezpečnosti, schválený usnesením vlády ČR č. 407, ze dne 22. května 2017, obsahuje mimo jiné opatření „Rozšíření dostupnosti statistických dat o kriminalitě; propojení statistik kriminality, aby bylo možné dohledat a analyzovat průběh jednotlivých trestních řízení“. Gestorem úkolu je Ministerstvo vnitra, spolugestorem Ministerstvo spravedlnosti a Nejvyšší státní zastupitelství. V roce 2019 vláda v tomto směru pokračovala usnesením č. 495 ze dne 8. července 2019, jímž schválila materiál „Rozvoj a inovace statistik kriminality“, a zavázala gestory úkolu, jimiž jsou Ministerstvo vnitra a Ministerstvo spravedlnosti, a spolupracující subjekty, aby v té souvislosti provedly analýzu současných statistických informačních systémů resortů vnitra a spravedlnosti, architektonický návrh nového informačního systému, legislativní analýzu a analýzu finančních a dalších nákladů včetně jejich možného krytí. Takovou ambiciózní iniciativu na celostátní úrovni je třeba vítat. Ze strany odborníků a organizací, jež se prací s oficiálními statistikami kriminality dlouhodobě zabývají, se však od počátku setkala s určitou mírou skepse, pramenící ze znalosti podstaty problémů v oblasti spolehlivosti a využitelnosti českých kriminálních statistik.¹⁴ Je totiž otázkou, zda vůbec lze předpokládanou změnu provést bez toho, aby se nejprve již na úrovni sběru dat odstranily hlavní nedostatky jednotlivých stávajících informačních systémů, jež by měly být přirozeným základem budoucího řešení. Hrozí totiž, že s vynaložením značných kapacit vznikne sofistikovaný zastřešující systém, který bude ovšem zatížen nedostatky v procesu evidence kriminálních dat na úrovni jejich původců (např. jednotlivých soudů či policejních útvarů), jež se do nového systému přenesou ze současnosti.

Výše naznačené nedostatky stávajícího systému evidence dat o kriminalitě a trestní justici v Česku nejsou jen bolavým místem a zdrojem stresu pro výzkumníka-kriminologa, ale mohou mít i velmi závažné praktické dopady. Pro ilustraci tohoto rizika použijeme poznatky z nedávných výzkumů IKSP, zaměřených na nebezpečné pachatele závažné násilné trestné činnosti a specifické sankce, takovým pachatelům určené.

Příklad z praxe I.: Střet oficiálních statistik s realitou

Před několika lety jsme realizovali výzkum násilné sexuální kriminality, jehož stěžejní částí byla podrobná analýza více než 600 trestních spisů, vedených ve věcech

---

¹⁴ Nicméně do pracovní skupiny, vytvořené k plnění uvedeného úkolu z Akčního plánu, se aktivně zapojili zástupci obou gesčních ministerstev, Policie ČR, Celní správy, Nejvyššího státního zastupitelství, PMS, VS ČR, IKSP i dalších organizací.

násilných sexuálních trestných činů (v naprosté většině znásilnění, ale v několika případech též sexuální nátlak či vražda se sexuální komponentou).¹⁵ V teoretické části výzkumu jsme mimo jiné analyzovali oficiální statistické údaje o tomto druhu trestné činnosti a sankcích, které jsou za něj ukládány. Zaměřili jsme se přitom i na využívání ochranných opatření, určených pro nebezpečné pachatele trpící duševní poruchou, tedy ochranného léčení a zabezpečovací detence.

Z oficiálních justičních statistik (CSLAV) jsme získali informace, že v letech 2010 až 2013 uložily soudy pachatelům znásilnění ochranné léčení celkem ve 160 případech, tj. v průměru 40 pachatelům ročně, a zabezpečovací detenci ve 12 případech, tedy průměrně třem pachatelům ročně (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014, s. 84). Vzhledem ke skutečnosti, že ve sledovaném období dosahoval počet osob, odsouzených za tento trestný čin, v průměru 220 ročně (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014, s. 32-33), bylo by možno z těchto dat s určitou mírou zjednodušení dovodit, že některé z ochranných opatření je ukládáno necelé jedné pětině (18 %) odsouzených pachatelů sexuálního násilí. V rámci podrobné analýzy trestních spisů odsouzených pachatelů znásilnění jsme však dospěli k poněkud jiným údajům – z 584 odsouzených pachatelů z našeho souboru bylo za analyzovaný trestný čin ochranné léčení uloženo více než čtvrtině (27 %) (srov. Blatníková, Faridová, & Zeman, 2015, s. 38). Navzdory zkreslením, která mohl zapříčinit způsob sestavení výzkumného souboru (výzkumný soubor pachatelů sexuálního násilí ovšem představoval 86 % souboru základního, tedy všech osob, pravomocně odsouzených ve sledovaném období za násilný sexuální trestný čin), jsme tento rozdíl pokládali za hodný pozornosti.

Příklad z praxe II.: Motivační potenciál nedostatků oficiálních kriminálních statistik

Společně s nesrovnalostmi mezi oficiálními statistickými záznamy a obsahem trestních spisů, na které jsme v průběhu výzkumu naráželi, a s neblahými zkušenostmi z předchozích výzkumů, nás to přivedlo na myšlenku zaměřit se specificky na limity kriminálních statistik, konkrétně evidence využívání ochranných opatření, podrobněji. Neuspokojivý stav systému evidence dat o aplikaci ochranného léčení a zabezpečovací detence, který má v důsledku potenciál významně snížit účinnost těchto důležitých ochranných opatření, určených primárně pro ochranu společnosti před nebezpečnými pachateli, vedl tedy k přípravě projektu nového výzkumného úkolu. Jeho hlavním cílem bylo navrhnout nový postup pro sběr a vykazování údajů o ukládání, přeměně, výkonu a ukončení ochranného léčení a zabezpečovací detence,

---

¹⁵ Výzkum „Násilná sexuální kriminalita v ČR se zaměřením na její aktuální formy, na zvyšování účinnosti odhalování a postihu jejích pachatelů a na možnosti ochrany společnosti před sexuálně motivovaným násilím“, podpořený v rámci Programu bezpečnostního výzkumu České republiky v letech 2012–2015 (poskytovatel Ministerstvo vnitra ČR, kód projektu VG20122014084).

za účelem zajištění dostatečného přehledu o všech fázích aplikace těchto institutů a umožnění využití shromažďovaných informací ke kontrole a vymáhání plnění povinností pachatelů, jimž byly uloženy.¹⁶

V rámci výzkumu jsme mimo jiné provedli důkladnou analýzu informačních systémů resortních složek, využívaných k tvorbě statistických přehledů o trestné činnosti a osobách, vůči nimž se trestní řízení vede. Výsledkem bylo zjištění, že žádný z resortních informačních systémů v současnosti neobsahuje komplexní a spolehlivá data o využívání ochranného léčení a zabezpečovací detence (Blatníková & Zeman, 2019a). Velmi nepřehledná je evidence dat o využívání ochranného léčení, kde situaci „komplikuje“ ambulantní forma tohoto opatření, nad jejímž výkonem justice prakticky nemá kontrolu. Nicméně zarážející nesrovnalosti jsme odhalili i ve statistikách využívání zabezpečovací detence, která je ukládána podstatně méně často než ochranné léčení a je vykonávána v ústavech pro výkon zabezpečovací detence, spravovaných VS ČR. Právě zjištění ohledně evidence dat o využívání institutu zabezpečovací detence použijeme jako ilustrativní příklad v tomto článku.

Příklad z praxe III.: Oficiální obraz a realita využívání zabezpečovací detence

Zabezpečovací detence byla do českého trestního práva zavedena s účinností od roku 2009. Podle oficiálních statistik je toto ochranné opatření ukládáno v jednotkách případů ročně (Ministerstvo spravedlnosti, 2020). Vzhledem k identifikovaným nedostatkům stávajícího systému evidence údajů o jeho aplikaci jsme v rámci výzkumu provedli podstatně podrobnější analýzu, při níž jsme zkombinovali více zdrojů dat.¹⁷ Použité datové přehledy pocházely z různých zdrojů, byly sestaveny k rozdílným účelům a tomu odpovídala jejich odlišná struktura a skutečnost, že se zčásti překrývaly. Pro další práci s nimi bylo tedy třeba soubory ručně setřídit, vyčistit a odstranit duplicitní záznamy. Výsledkem této technicky i časově náročné činnosti byl datový soubor, představující komplexní přehled o využívání institutu zabezpečovací detence v Česku, který zároveň odhaluje míru

---

¹⁶ Výzkum „Systém sběru a vykazování dat o aplikaci institutů ochranného léčení a zabezpečovací detence v ČR“, podpořený v rámci Programu bezpečnostního výzkumu České republiky v letech 2015–2020 (poskytovatel Ministerstvo vnitra ČR, kód projektu VI20172019087).

¹⁷ Jednalo se o: 1) kompletní soubor dat ze statistických listů trestních (SLT) od roku 2009, získaný od Ministerstva spravedlnosti ČR; 2) přehledy z databáze VS ČR o osobách ve výkonu zabezpečovací detence; 3) přehledy z databáze VS ČR o osobách ve výkonu trestu odnětí svobody, jimž byla uložena zabezpečovací detence, kterou by měly začít vykonávat po skončení trestu; 4) data o uložených ochranných opatřeních, vyexportovaná na žádost Ministerstva spravedlnosti ČR z informačních systémů okresních a krajských soudů (ISAS, ISVKS) ke konci roku 2014 a 2017, a 5) poznatky z otevřených zdrojů a předchozích výzkumů IKSP, získané v rámci kontinuálního výzkumného sledování problematiky zabezpečovací detence (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014, Blatníková, 2010, Zeman, Přesličková & Tomášek, 2005).

zkreslení, kterému je běžný uživatel justičních statistik vystaven, spolehne-li se pouze na oficiálně publikované údaje o ukládání a výkonu ochranných opatření.

Podle údajů, které jsme získali ze zvlášť vygenerovaného kompletního datasetu z oficiální justiční databáze CSLAV, byla zabezpečovací detence od svého zavedení do konce roku 2019 (tj. za 11 let) uložena celkem 74 osobám.¹⁸ Ročně se počty osob, jimž bylo toto ochranné opatření uloženo, měly podle uvedené databáze pohybovat mezi dvěma (v roce 2018) a 11 (v roce 2010), průměrně měla být zabezpečovací detence ukládána šesti až sedmi osobám za rok. Navíc tyto údaje naznačovaly, že má využívání zabezpečovací detence spíše klesající tendenci. Naše data, získaná kombinací více zdrojů, však ukázala podstatně odlišný obrázek. Po důkladné analýze všech dostupných datových zdrojů jsme došli k závěru, že v uplynulém desetiletí byla zabezpečovací detence uložena (příp. bylo změněno ústavní ochranné léčení na zabezpečovací detenci) celkem 194 osobám, což je téměř třikrát více než počet získaný z oficiální justiční databáze CSLAV. V průměru tedy byla ve skutečnosti od roku 2009 zabezpečovací detence ukládána 17–18 osobám ročně, tedy více než jedné osobě každý měsíc (Blatníková & Zeman, 2019b). Rozdíl mezi oficiálně publikovanými daty a realitou obzvlášť vynikne při grafickém znázornění (viz Graf 1, str. 11).¹⁹

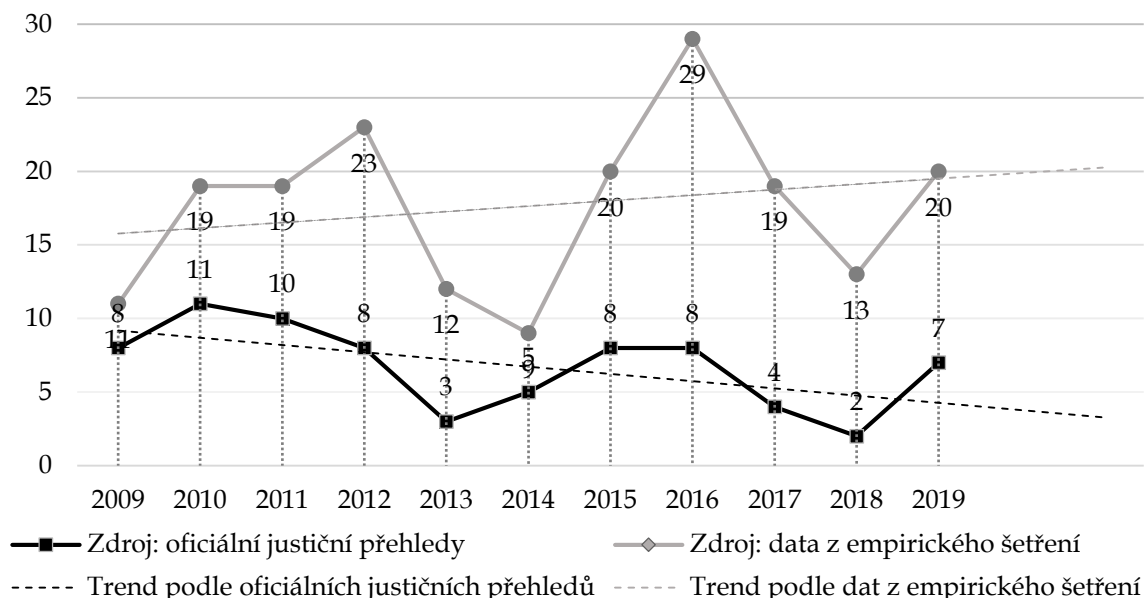
Jedním z hlavních důvodů výše popsaných diskrepancí je skutečnost, že do centrální justiční databáze a oficiálních přehledů, dostupných pro odbornou i laickou veřejnost, se dostane pouze část případů uložení zabezpečovací detence (i ochranného léčení). Jedná se o případy, kdy bylo o uložení ochranného opatření rozhodnuto v rámci hlavního líčení v řízení před soudem prvního stupně, případně ve veřejném zasedání v řízení o opravném prostředku, neboť v takových případech se vyhotovují statistické listy trestní, které jsou zdrojem dat pro oficiální statistiky. K uložení ochranného léčení či zabezpečovací detence ale může dojít i v jiných procesních situacích, kdy se statistické listy trestní nevyhotovují, a takové případy se tak v oficiálních statistikách neobjeví. Typickým příkladem je rozhodnutí státního zástupce v přípravném řízení o zastavení trestního stíhání z důvodu nepříčetnosti obviněného v době činu, a následné uložení ochranného léčení či zabezpečovací detence takovému obviněnému soudem ve veřejném zasedání na návrh státního zástupce (blíže viz např. Blatníková & Zeman, 2019a).

---

¹⁸ Veřejně dostupné statistické přehledy z aplikace InfoData uvádějí dokonce ještě nižší počty. To může být podle našeho názoru zčásti důsledkem skutečnosti, že přehledy jsou sestavovány podle data odeslání jednotlivých statistických trestních listů soudy do centrální databáze, nikoli podle data, kdy bylo příslušné rozhodnutí vydáno (což jsou časové údaje, které se v některých případech od sebe mohou lišit i o několik let).

¹⁹ Pro účely toho příspěvku jsme data doplnili o rok 2019.

Graf 1. Počty soudem uložených zabezpečovacích detencí v Česku v letech 2009 až 2019 (rok vydání rozhodnutí), počty osob – srovnání dat podle zdroje

Zdroje: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2021; přehledy z databáze VS ČR o osobách ve výkonu zabezpečovací detence a o osobách ve výkonu trestu odnětí svobody s uloženou zabezpečovací detencí (nestandardní sestavy); export dat o ochranných opatřeních z informačních systémů ISAS a ISVKS (nestandardní sestava); archiv autorů.

Příklad z praxe IV.: Konkrétní důsledky nepřesných statistik

Hlavní riziko nepřesných statistik o kriminalitě a trestní justici bohužel nespočívá v tom, že zástupci akademické sféry budou marnit svůj čas debatami nad virtuální realitou. Zkreslený obraz stavu a vývoje trestné činnosti a reakce složek trestní justice může mít velmi nebezpečné praktické dopady. Dobře to lze ilustrovat právě na zvoleném příkladu údajů o využívání institutu zabezpečovací detence. Již v roce 2011 byly podmínky pro uložení zabezpečovací detence zmírněny tak, aby obsáhly širší okruh pachatelů – potenciálních chovanců ústavů pro výkon zabezpečovací detence. Důvodová zpráva k tomuto návrhu, schválenému následně jako zákon č. 330/2011 Sb., uvádí jako důvod příslušné změny požadavky lékařů z oboru psychiatrie a zájem na ochraně společnosti (Vláda ČR, 2011). Při projednávání novely v Poslanecké sněmovně v květnu 2011 zástupce předkladatele mimo jiné uvedl:

„Co je důležité - a opět je to reakce na praxi - je to, že výrazně rozšiřujeme uplatňování ochranného opatření, tzv. zadržovací detence. Jak víte, zadržovací detenci jsme prosadili v minulém volebním období, a jasně se ukazuje, že mnoho zemí Evropské unie využívá tento instrument více než Česká republika, a v tomto návrhu mimo jiné reagujeme na zkušenosti

psychiatrické odborné veřejnosti (...) Rozšiřuje se také možnost užití zabezpečovací detence o další kategorie zločinnů (...)“ (Poslanecká sněmovna PČR, 2011).

K důvodům pro rozšíření podmínek pro aplikaci zabezpečovací detence tedy patřila představa o nedostatečném využívání tohoto ochranného opatření. Připomeňme, že v té době existovala zabezpečovací detence v českém právním řádu zhruba dva a půl roku. Podle údajů Vězeňské služby ČR vykonávalo v květnu 2011 zabezpečovací detenci 11 osob (Generální ředitelství VS ČR, 2012). Z oficiálních statistik o kriminalitě Ministerstva spravedlnosti vyplývá, že v letech 2009 a 2010 byla zabezpečovací detence uložena celkem 19 osobám (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2020). Naše podrobná analýza ukázala, že ve skutečnosti byl počet případů, kdy bylo toto ochranné opatření uloženo, o třetinu vyšší (30 osob). Pro srovnání – v tomtéž období byl trest odnětí svobody na doživotí uložen pěti osobám, a výjimečný trest odnětí svobody nad 15 do 25 let, respektive nad 20 do 30 let, celkem 29 osobám (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2020).

Zabezpečovací detence je totiž ochranným opatřením, které lze z hlediska intenzity zásahu do práv a svobod pachatele přirovnat k výjimečným trestům odnětí svobody. Její výkon probíhá ve vězeňských zařízeních, střežených příslušníky vězeňské služby. Závažnost újmy, kterou pro pachatele představuje, zvyšuje skutečnost, že se jedná o opatření s fakticky neurčitou dobou trvání. Mělo by se tedy jednat o opatření spíše výjimečné, určené pro krajní případy, kdy ze závažných důvodů nelze využít institutu ochranného léčení. Tak byla ostatně zabezpečovací detence koncipována v dobách svého zrodu.

Rozšíření možností pro její aplikaci má své závažné praktické dopady mimo jiné na provoz ústavů pro výkon zabezpečovací detence. Jejich kapacity byly zjevně nastaveny na původně zamýšlenou klientelu.²⁰ Lze předpokládat, že díky legislativním změnám se detenční zařízení začala plnit rychleji. Při úvahách o využívání institutu zabezpečovací detence a souvisejícím problému kapacit detenčních ústavů je dále třeba mít neustále na paměti, že u značné části případů nebývá výkon zabezpečovací detence zahájen bezprostředně po jejím uložení, ale až po výkonu zpravidla současně uloženého a nezřídká víceletého trestu odnětí svobody. Tento „zásobník“ budoucích chovanců je třeba vždycky zohlednit. A konečně je třeba počítat s tím, že zabezpečovací detence je aktuálně ochranným opatřením, jehož výkon bude zřejmě typicky trvat řadu let, v některých případech po zbytek života chovance. Nelze tedy spoléhat na výraznější uvolňování míst v detenčních ústavech z důvodu ukončení výkonu zabezpečovací detence, na rozdíl od výkonu trestu odnětí svobody, kde mezi odsouzenými převažují ti s trestem do tří let, navíc s reálnou možností podmíněného propuštění (Generální ředitelství VS ČR, 2019). Navzdory chlácholivému obrazu, který lze vyčíst z oficiálních statistik, je tedy možné předpokládat, že za stávajících podmínek pro ukládání zabezpečovací detence budou

²⁰ V době zavádění tohoto institutu do právního řádu se počítalo s celkovou kapacitou detenčních ústavů cca 100–150 míst.

počty nových chovanců narůstat podstatně vyšším tempem, než jak vyplývá z oficiálních statistických přehledů, a stávající kapacity detenčních ústavů již velmi brzy jistě nebudou stačit (v této situaci se ostatně už prakticky nacházíme).

Vytvářet užitečné databáze neznamená hromadit nepřesná data

Základním předpokladem pro správné nastavení jakéhokoli již zavedeného opatření je dostupnost spolehlivých dat o jeho dosavadním využívání (viz např. Aubusson de Cavarlay, 2006). Na příkladu zabezpečovací detence jsme se pokusili ilustrovat skutečnost, že v současnosti obvyklé zdroje statistických údajů o kriminalitě taková data neposkytují, ba naopak informace, které z nich lze získat, se třeba právě v případě ukládání zabezpečovací detence natolik odlišují od reality, že mohou vést až k nesprávným trestněpolitickým rozhodnutím, založeným na zkreslených podkladech. Za současného stavu je pro získání reálných dat nutno podniknout vskutku badatelskou činnost, kombinovat několik různých zdrojů a pracovat se vzájemně nekompatibilními údaji, získanými *ad hoc* od správců příslušných databází. To je samozřejmě naprosto nevhodné pro systematický a kontinuální monitoring a pravidelné analýzy. Ostatně to, že se nám v rámci zmíněného výzkumu nakonec podařilo přehled o skutečném stavu a vývoji v oblasti ukládání a výkonu zabezpečovací detence sestavit, bylo dáno skutečností, že absolutní počty uložených opatření tohoto druhu umožňují stále ještě takové „ruční“ zpracování.

Když se výzkumník ponoří do hlubin informačních systémů, obsahujících data o kriminalitě a trestní justici, je v první chvíli nutně ohromen množstvím proměnných, které se v různých informačních systémech v této oblasti sbírají. Dá-li si práci s tím, aby rozklíčoval metodiku, podle které se údaje sbírají, dostaví se fáze deziluze. Na základě opravdu podrobné analýzy fungování informačních systémů, z nichž jsou sestavovány kriminální statistiky (Blatníková & Zeman, 2019a; Roubalová et al., 2019), si troufneme konstatovat, že se v Česku na úrovni jednotlivých organizací (policejní útvary, jednotlivá státní zastupitelství či soudy atd.) sbírá a eviduje velice rozsáhlá škála dat, avšak způsobem, který zásadně limituje jejich následnou využitelnost pro (nejen) statistické účely. Jak jsme popsali výše, překážky existují na úrovni meziresortní, resortní i v rámci jednotlivých institucí. A právě v tom spočívá podle našeho názoru úskalí současných snah o zkvalitnění a sjednocení kriminálních statistik. Takový úkol nepochybně vyžaduje značné úsilí na centrální úrovni, ovšem toto úsilí může přijít vniveč, pokud se neodstraní základní problémy sběru dat na úrovni jednotlivých pracovišť, kde sběr dat probíhá.

Z našeho pohledu by cesta k nápravě stavu kriminálních statistik v Česku měla začít spíše odspodu. Mělo by dojít k revizi stávajících informačních systémů, využívaných pro statistické účely v oblasti kriminality a trestní justice tak, aby pro pracovníky jednotlivých institucí bylo zřejmé, jaká data a v jakých případech mají evidovat – ostatně nejednotnost způsobu sběru dat je zcela zásadním problémem pro

následnou využitelnost a důvěryhodnost příslušných databází. Hovoříme zde o potřebě podrobnějších a srozumitelnějších manuálů/metodik/návodů k použití daných informačních systémů tak, aby bylo v co největší míře zajištěno, že na různých pracovištích v rámci republiky budou údaje o kriminalitě a trestní justici sbírána stejným způsobem. Srozumitelnější metodické pomůcky by také následně přispěly ke kvalitnější a informovanější interpretaci kriminálních dat a snížení rizika jejich chybného výkladu, kdy by při práci s oficiálními statistikami nebylo nutné se domýšlet, co ta která sledovaná proměnná vlastně vyjadřuje.²¹ Je-li základním cílem tvorby kriminálních statistik přispět k formulaci účinné trestní politiky, nelze se smířit s tím, že taková koncepční práce bude založena na zkreslených údajích. Pro seriózní trestněpolitické úvahy totiž nestačí, že je k dispozici velké množství dat, pokud tato data nelze pokládat za spolehlivá – to už je ovšem zase odpovědnost každého profesionála, zda nad již dobře známými nedostatky kriminálních statistik přivře oči, nebo zda je ve své práci co možná nejpoctivěji zohlední.

ŠÁRKA BLATNÍKOVÁ vystudovala psychologii na UK v Praze a MU v Brně, absolvovala pětiletý psychoterapeutický výcvik. V Institutu pro kriminologii a sociální prevenci působí od roku 2002, zaměřuje se na problematiku a témata forenzní psychologie (osobnost pachatele, predikce kriminální recidiva, psychodiagnostika, závažná násilná trestná činnost, ochranné léčení a zabezpečovací detence aj.). Pracuje také jako soudní znalec pro odvětví psychologie, se specializací na kriminální psychologii a je členkou poradních sborů Ministerstva spravedlnosti pro ochranné léčení a znalectví.

PETR ZEMAN vystudoval Právnickou fakultu UK v Praze. Je ředitelem Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, kde působí od roku 2000. Zabývá se především kriminologickým výzkumem v oblastech trestné činnosti související drogami, zacházení s nebezpečnými pachateli, trestního řízení a systémů trestní justice.

Literatura

- Aubusson de Cavarlay, B. (2006). Relativity of and gaps in sources of statistics on pretrial detention. *Penal Issues*, 18, 11–15.
- Blatníková, Š., & Zeman, P. (2019a). *Evidence dat o ochranném léčení a zabezpečovací detenci (nedostatky a možná řešení)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

---

²¹ Tím se dostáváme k dalšímu okruhu úskalí práce s kriminálními statistikami, jímž jsou chyby či nedorozumění při jejich interpretaci (např. zaměňování policejních a justičních dat). Tato oblast by ovšem vydala na samostatný příspěvek.

- Blatníková, Š., & Zeman, P. (2019b). Využívání zabezpečovací detence v oficiálních statistikách a v praxi, aneb o významu „správných“ dat pro nastavení trestněpolitických opatření. *Trestněprávní revue*, 18(11-12), 237-244.
- Blatníková, Š., Faridová, P., & Zeman, P. (2015). *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Blatníková, Š., Faridová, P., & Zeman, P. (2014). *Násilná sexuální kriminalita - téma pro experty i veřejnost*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Blatníková, Š. (2010). *Problematika zabezpečovací detence*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Generální ředitelství VS ČR. (2019). *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2018*. Praha: Odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky.
- Generální ředitelství VS ČR. (2012). *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2011*. Praha: Odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky.
- Lomell, H. M. (2010). The politics of numbers: Crime statistics as a source of knowledge and a tool of governance. In: S. G. Shoham, P. Knepper, M. Kett (Ed.), *International handbook of criminology* (pp. 117-152). Boca Raton, FL: CRC Press.
- Maguire, M. (2007): Crime data and statistics. In: M. Maguire, R. Morgan, R. Reine (Eds.), *The Oxford Handbook of Criminology* (pp. 241-301). Oxford: Oxford University Press.
- Ministerstvo spravedlnosti ČR. (2021). *InfoData. Přehledy statistických listů. Přehled o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak)*. Infodata (online, citováno 27. 1. 2021), dostupné na adrese: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statisticky-ch-listu.html>.
- Poslanecká sněmovna PČR. (2011). *Stenoprotokol z 16. schůze PS PČR, 10. května 2011*. Psp.cz (online, citováno 2. 9. 2019), dostupné na adrese: <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/016schuz/s016249.htm>.
- Roubalová, M., Grohmannová, K., Trávníčková, I., & Zeman, P. (2019). *Možnosti zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality v podmínkách České republiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Vláda ČR. (2011). *Vládní návrh na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb., a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, sněmovní tisk 297/0, část č. 1/2*. Psp.cz (online, citováno 2. 9. 2019), dostupné na adrese: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=297&ct1=0>.

Zeman, P., Blatníková, Š., Grohmannová, K., Koňák, T., Novák, P., Roubalová, M., a další. (2019). *Uživatelé drog ve vězení – hodnocení účinnosti terapeutických programů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Zeman, P., Přesličková, H., Tomášek, J. (2005). Institut zabezpečovací detence. In: J. Rozum, P. Zeman (Eds), *Vybrané problémy sankční politiky* (pp. 123–198). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.